

ชีวิตวิถีใหม่กับการปรับตัวของคนในชุมชนเมืองจากการเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) กรณีศึกษาชุมชนเขตดุสิต
New Normal and the Adjustment of People in Urban Area
from Economic and Social Change (After the Covid-19 Era)
A Case Study of Communities in Dusit District

มณี จิรโชติมงคลกุล, วิจิตรา ศรีสอน

Manee Chirachotmongkhonkun¹, Wijittra Srisorn²

Received: September 26, 2023, revised: October 26, 2023, Accepted: February 27, 2024

บทคัดย่อ (Abstract)

การศึกษารั้ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) ของคนในชุมชนเมือง 2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของคนชุมชนเมืองต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) และ 3. นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของชุมชนเมือง (หลังยุคโควิด-19) ที่เหมาะสมกับสภาวะ “ปกติใหม่หรือวิถีชีวิตแบบใหม่” ในปัจจุบันสามารถนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนเมืองใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นชุมชนในเขตดุสิต ประกอบด้วย 5 แขวง 46 ชุมชน 1) แขวงถนนนครไชยศรี 2) แขวงสี่แยกมหานาค 3) แขวงวชิรพยาบาล 4) แขวงดุสิต 5) แขวงสวนจิตรลดา ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำ

¹รัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา Master of Political Science Program (Politics and Government) College of Politics and Governance Suan Sunandha Rajabhat University. Corresponding

E-mail s63463825037@ssru.ac.th

² วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา College of Politics and Governance Suan Sunandha Rajabhat University. wijittra.sr@ssru.ac.th

ชุมชน ผู้นำทางศาสนา ประชาชนชาวบ้าน และผู้อาวุโส เป็นต้น รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คน วิเคราะห์ด้วยการตีความสร้างข้อสรุป ผลการศึกษาพบว่า

1. สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ปัญหาเรื่องของรายได้ การขาดรายได้ การตกงาน การปรับตัวของคนในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง ความไม่เข้าใจในมาตรการและความรู้ด้านการดูแลตนเองในพื้นที่ 2. การปรับตัวของคนชุมชนเมืองต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) พบว่า ชุมชนต้องมีการวางแผนการใช้เงิน มีส่วนร่วมในการปรับตัวร่วมกันในชุมชน มีการปฏิบัติตามมาตรการสุขภาพตามมาตรการของสาธารณสุข เรียนรู้การกำจัดขยะติดเชื้อและคัดแยกขยะให้ถูกต้อง การพัฒนาตนเองในการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน บริหารค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ เพื่อพัฒนาอาชีพ 3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของชุมชนเมือง (หลังยุคโควิด-19) ที่เหมาะสมกับสภาวะ “ปรกติใหม่หรือวิถีชีวิตแบบใหม่” พบว่า ต้องมุ่งเน้นการติดต่อทางปัญญาให้กับคนในชุมชน เน้นการพัฒนาฐานชุมชน การพัฒนาทักษะศาสตร์สมัยใหม่ การบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ชุมชนกับองค์ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่และการสร้างภาคีเครือข่าย การทำงานต้องมีเครือข่ายภายในชุมชน

คำสำคัญ (Keywords): วิถีชีวิตใหม่, การปรับตัวหลังยุคโควิด-19, การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

Abstract

The main objectives of this study are: 1) to study the problems and impacts arising from economic and social changes (after the Covid-19 pandemic) of people in urban communities, 2) to study the adaptation of urban people to the changing economic and social conditions (after the Covid-19 pandemic), and 3) to present policy recommendations for urban communities (Post-Covid-19 pandemic) that are suitable for the current "new normal" or "new lifestyle" conditions that can lead to strengthening the urban community. It is a qualitative research model. The information is collected from key informants who are community leaders, religious leaders, village sages, and the elders, totaling 20

persons. The communities in Dusit area consists of 5-subdistricts, including 46 communities, namely, 1) Thanon Nakhon Chaisi sub-district, 2) Mahanak Intersection sub-district, 3) Wachira Hospital sub-district, 4) Dusit sub-district, and 5) Suan Chitralada sub-district. Data are analyzed b interpretation to conclude. The results of the study found that:

1. Problems and impacts arising from changes in the economy and society are problems of income, lack of income, unemployment, adaptation of people in the community, knowledge of self-care, and lack of understanding of local self-care measures and knowledge. 2. Adaptation of urban people to economic and social changes (after the Covid-19 period) showed that the community had to plan the use of money, participate in collaborative adaptation in the community, health measures are followed by the measures of the public health, learn how to dispose of infectious waste and separate waste properly, self-development in using technology to suit daily life, manage household expenses, and learn various skills to develop a career. 3. Policy recommendations for urban communities (after the Covid-19 period) suitable for the condition of "New normal or new way of life" include a focus on equipping people with intellectual weapons in the community, emphasis on community knowledge-based development of modern science skills that is an integration between community knowledge and modern science knowledge, and networking of work that requires a network within the community.

Keywords: New way of life, adjustment after the COVID-19 era, economic and social changes

บทนำ (Introduction)

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 ซึ่งมีการแพร่ระบาดไปทั่วโลกรวมถึงประเทศไทยส่งผลกระทบในวงกว้างทั้งด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจสังคม ความมั่นคง ตลอดจนการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทยและชาวต่างชาติ (สำนัก

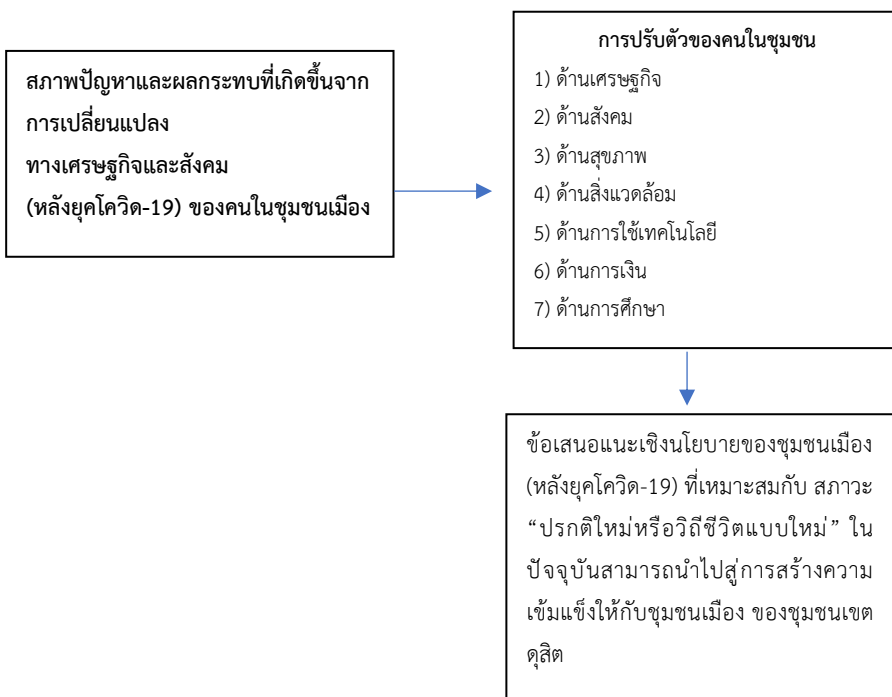
น โ ย บ า ย ก า ร ค ล ั ง ,
ข่าวกระทรวงการคลังฉบับที่ 27/2563, 2563) ดังนั้นแต่ละประเทศจึงต้องมีมาตรการเพื่อ
ป้องกันและหยุดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งแนวทางส่วนใหญ่ คือ
การสวมหน้ากากอนามัย การล้างมือและมาตรการเว้นระยะห่างหรือ Social Distancing ที่
ส่งผลกระทบโดยตรงกับทุกคน ทั้งผลกระทบต่อจิตใจ ผลกระทบต่อสังคม และผลกระทบต่อ
เศรษฐกิจทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ที่ได้รับผลกระทบ ภาวการณ์ผลิตอุตสาหกรรมห่วงโซ่
อุปทานโลกภาคส่งออก ภาคเกษตรกรรม ภาคการเมือง และภูมิรัฐศาสตร์ของโลกมีความ
ซับซ้อนมากขึ้นจากปัญหาดังกล่าวด้วย (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2563) เว็บไซต์วิกิพีเดียจากการระบาดของ
ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กำลังเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของ
โลก และประเทศไทยอย่างถึงรากถึงโคน โลกจะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ดังที่เรียกว่านิวนอร์มอล
(New Normal) ไม่เว้นถึงชุมชนก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน หากแต่ยังไม่มีผู้กล่าวถึงกลุ่มชุมชน
มากนัก (สมชาย หาญหิรัญ, 2020) สำหรับการปรับตัวของชุมชนแต่ละพื้นที่มีแนวทางในการ
ปรับตัวเพื่อสู้กับการระบาดในครั้งนี้ ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา
ภาคเอกชน และชุมชนได้มีมาตรการเฝ้าระวัง เพื่อร่วมกันบรรณคดีในชุมชนร่วมกัน นอกจากนี้
การพัฒนาระบบฐานข้อมูลชุมชนอย่างเท่าทันสถานการณ์ ศึกษาชีวิตความมั่นคงอาหารของ
ครัวเรือนและชุมชน รวมถึงทบทวนความล้มเหลวของการแก้ปัญหาเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น เพื่อ
มุ่งสู่ภาวะ “ปรกติใหม่” ที่จะมาถึงย่อมจะหมายถึงการก่อรูปความเข้มแข็งของสังคมไทยจาก
ฐานรากของชุมชน แทนที่จะปล่อยให้อนาคตวนกลับไปเหมือนเดิม ถูกเปลี่ยนเป็นอนาคตที่มีแต่ความ
รุนแรงจากความเหลื่อมล้ำ ไม่เป็นธรรม ไม่ยั่งยืน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพปัญหา
ผลกระทบ การปรับตัวของคนชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ดุสิต ต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) และค้นหาสภาวะปกติใหม่หรือวิถีชีวิตแบบใหม่ (หลังยุค
โควิด-19) ไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนเมืองผ่านแนวคิดวิถีชีวิตแบบใหม่ (New
Normal) สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 หรือโคโรนาไวรัสช่วงปลาย พ.ศ. 2562
ถึง พ.ศ. 2563 เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบใหม่ในสังคม และการช่วยเหลือบุคคลที่มี
ปัญหาในการปรับตัวเมื่อมีเหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงเข้ามาในชีวิต (Roy & Andrews,
(1999) ซึ่งการปรับตัวเป็นกระบวนการและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีความคิดและ
ความรู้สึกที่มีความเป็นองค์รวม (Holistic adaptive system) ผ่านมุมมองชุมชนเมือง (Urban
Community) ที่มีลักษณะของประชาชนอยู่กันอย่างแออัดหนาแน่น มีศูนย์กลางของการติดต่อ

ค้าขาย การศึกษาการคมนาคม มีความสัมพันธ์ส่วนตัวมีน้อย ขาดความใกล้ชิดและความเป็นกันเองการพบปะติดต่อกันขึ้นอยู่กับผลประโยชน์มากกว่าความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งส่วนมากเป็นเพราะมีผลประโยชน์ร่วมกันหรืออย่างเดียวกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) ของคนในชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนเขตดุสิต
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของคนชุมชนเมืองต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) กรณีศึกษาชุมชนเขตดุสิต
3. นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของชุมชนเมือง (หลังยุคโควิด-19) ที่เหมาะสมกับ สภาวะ “ปรกติใหม่หรือวิถีชีวิตแบบใหม่” ในปัจจุบันสามารถนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเมือง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ในพื้นที่เขตดุสิต
2. ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามครั้งนี้เป็นประชาชนที่อาศัยในชุมชนเขตดุสิต ประกอบด้วย 5 แขวง 44 ชุมชน 1) แขวงถนนนครไชยศรี 2) แขวงสี่แยกมหานาค 3) แขวงวรชัยยบาล 4) แขวงดุสิต 5) แขวงสวนจิตรลดา ด้วยการเลือกตัวอย่างโดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาแบบเจาะจงตามสถานภาพในสังคม ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชุมชนและผู้อาวุโส จำนวนทั้งสิ้น 20 คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างมีประเด็นที่การสัมภาษณ์ผู้วิจัยมุ่งหมาย สร้างประเด็นคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลในการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นสำคัญ
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการดังนี้ (สุภางค์ จันทวนิช, 2554) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก ใช้การตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) จากเอกสาร คำสัมภาษณ์ โดยพยายามค้นหา วิเคราะห์ และตีความหมายที่แฝงอยู่ในข้อความเหล่านั้น แล้วนำมาสรุปเป็นข้อความบรรยาย

ผลการวิจัย (Research Results)

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังนี้

สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) ของคนในชุมชนเมือง มีสภาพปัญหาดังนี้

1. สภาพปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ (หลังยุคโควิด-19) พบว่ามีปัญหาเรื่องของรายได้ การขาดรายได้ การตกงาน การปรับตัวของคนในชุมชน การมีความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง ความไม่เข้าใจในมาตรการและความรู้ด้านการดูแลตนเองในพื้นที่

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ (โควิด-19)

ส่วนใหญ่เกิดกระทบเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ รายได้ลดลง คุณภาพชีวิต การเกิดหนี้ครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตกับกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ ในชุมชน เป็นต้น และเกิดช่องว่างระหว่างรายได้ในชุมชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

การปรับตัวของคนในชุมชนเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) ของคนในชุมชนเมือง มีการปรับตัวในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับตัวของคนในชุมชน ด้านเศรษฐกิจ พบว่า คนในชุมชนต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน การหาอาชีพใหม่ที่เหมาะสม การฝึกทักษะการประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพในระยะสั้น การหารายได้จากสินค้าออนไลน์ นอกจากนี้ในชุมชนต้องวางแผนการใช้จ่ายเงิน การบริหารจัดการหนี้ครัวเรือน และการทำบัญชีครัวเรือนอีกด้วย

2. การปรับตัวของคนในชุมชน ด้านสังคม พบว่า การปรับตัวที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมในการปรับตัวของคนในสังคม ต้องอาศัยความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการสำคัญ ๆ ที่รัฐกำหนด ส่งเสริมให้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐจัดสรรให้ร่วมกันพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนรับรู้และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

3. การปรับตัวของคนในชุมชน ด้านสุขภาพ พบว่า ทุกคนในสังคมมีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพที่เปลี่ยนไป เช่น การหมั่นล้างมือให้สะอาดด้วยน้ำและสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจล การสวมหน้ากากเป็นประจำ ใฝ่ระวังสุขภาพ ระวังการสัมผัสใกล้ชิด หรือเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ งดกิจกรรมที่มีคนจำนวนมาก ๆ การเว้นระยะห่าง มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเอง ดูแลสุขภาพกาย และดูแลสุขภาพจิตของตนเอง

4. การปรับตัวของคนในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า สิ่งต่าง ๆ ในสังคม ลดลงอย่างมากเช่น น้ำเสียลดลง มลพิษทางน้ำ ทางเสียงลดลง อากาศดีขึ้น แต่สิ่งที่ยังกังวลคือ การกำจัดขยะพิษ เช่น หน้ากากอนามัย การปรับตัวเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการใช้อุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยและการกำจัดอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การกำจัดและแยกขยะอินทรีย์ในครัวเรือน และอุปกรณ์ป้องกันไวรัส อย่างเหมาะสม ปริมาณขยะในครัวเรือนส่วนใหญ่เกิดจากบรรจุภัณฑ์ประกอบด้วย กล่องอาหารถุงใส่น้ำจิ้ม ซ้อนพลาสติก ส้อมพลาสติก ถุงใส่ช้อนส้อม ถุงน้ำซุบ และถุงพลาสติกหุ้มสำหรับใส่อาหารทั้งหมด ทั้งนี้ในชุมชนต้องมีมาตรการในกำจัดขยะอย่างถูกต้อง

5. การปรับตัวของคนในชุมชน ด้านการใช้เทคโนโลยี พบว่า คนในชุมชนเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีใหม่ ที่ทันสมัยมากขึ้น มีการเรียนรู้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อเทคโนโลยีมากขึ้น เรียนรู้การใช้อุปกรณ์สื่อสารด้วยตนเอง การขอคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้งานอุปกรณ์สื่อสาร ประยุกต์ใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

6. การปรับตัวของคนในชุมชน ด้านการเงิน พบว่า คนในชุมชนต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง คิดก่อนใช้ หรือเลือกซื้อเฉพาะที่จำเป็น คิดให้รอบคอบก่อนใช้จ่าย การบริหารจัดการหนี้ครัวเรือน การทำบัญชีครัวเรือน การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารเงินในชีวิตประจำวัน ต้องมีการวางแผนการเงินสำรองฉุกเฉิน เพื่อใช้ในยามจำเป็น

7. การปรับตัวของคนในชุมชน ด้านการศึกษา พบว่า ควรส่งเสริมทักษะด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน มีความยืดหยุ่นให้กับผู้เรียน คำนึงถึงความอิสระในการหาวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละแห่ง ผู้เรียนต้องพร้อมทั้งอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟนหรือหูฟัง แต่ควรเลือกให้พอใช้งานได้ก็เพียงพอ โดยสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนในส่วนที่จำเป็น ควรพัฒนาศักยภาพผู้สอนให้เกิดการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีเพื่อจูงใจผู้เรียน การร่วมมือกัน ระหว่าง ภาครัฐและเอกชน พัฒนาช่องทางการเรียนรู้แบบใหม่ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งและสนับสนุนการจัดศึกษาเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ เพราะการศึกษาจะสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นได้

8. ชุมชนเขตดุสิตมีกระบวนการหรือพฤติกรรมการปรับตัวแบบใหม่ พบว่า ชุมชนเขตดุสิตมีกระบวนการหรือพฤติกรรมการปรับตัวแบบใหม่ในแต่ละชุมชนแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของพื้นที่ เช่น กำหนดแนวปฏิบัติตามมาตรการสำคัญที่กำหนด ตามมาตรการของสาธารณสุข การรวมตัวเพื่อช่วยเหลือกันในชุมชน การรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และกำหนดมาตรการเฝ้าระวัง ให้ความช่วยเหลือกัน การมีส่วนร่วมให้ทุกคนในชุมชนร่วมกันดูแลซึ่งกันและกัน กำหนดแนวทางและข้อควรปฏิบัติเมื่อติดเชื้อและการรักษาระยะห่าง รวมไปถึงการกำจัดขยะในชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของชุมชนเมือง (หลังยุคโควิด-19) ที่เหมาะสมกับสถานะ “ปรกติใหม่หรือวิถีชีวิตแบบใหม่” ในปัจจุบันสามารถนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเมือง พบว่าการพัฒนาคนในชุมชน โดยการมุ่งเน้นการติดอาวุธทางปัญญาให้กับผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ให้เข้าใจ แนวคิด หลักการ วิธีการในการศึกษา วิเคราะห์ปัญหาชุมชนท้องถิ่น ผ่านการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชนให้ห่างไกลจากโควิด-19 เน้นการ

พัฒนาบนฐานชุมชน การพัฒนาที่เกิดขึ้นต้องมาจากความต้องการของชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาทักษะศาสตร์สมัยใหม่ การบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ชุมชนกับองค์ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่ การสร้างภาคีเครือข่ายการทำงาน

อภิปรายผล (Research Discussion)

จากการศึกษาชีวิตวิถีใหม่กับการปรับตัวของคนในชุมชนเมืองจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) กรณีศึกษาชุมชนเขตดุสิต สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายตามประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (หลังยุคโควิด-19) ของคนในชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนเขตดุสิต พบว่ามีปัญหาเรื่องของรายได้ การขาดรายได้ การตกงาน การปรับตัวของคนในชุมชน การมีความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง ความไม่เข้าใจในมาตรการและความรู้ด้านการดูแลตนเองในพื้นที่ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสถานการณ์ใหม่ที่ไม่มีการปรับตัว หรือเตรียมความพร้อมไว้ล่วงหน้าทำให้คนในชุมชนเกิดปัญหาในเรื่องของการปรับตัว ภาวะการทำงานและความรู้ที่จะรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชนันรัตน์ ชุตโรสง (2560) ผลการศึกษาพบว่า การดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ แบ่งเป็น 3 ระยะเวลา ได้แก่ ระยะเวลาดำรงชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่เซฟตี้โซนก่อนเกิดเหตุการณ์ไม่สงบ พบว่า ประชาชนในพื้นที่ สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ ระยะที่ 2 การดำรงชีวิตของประชาชนในถนนรวมมิตรเกิดเหตุการณ์ไม่สงบ พบว่า ดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในพื้นที่สอดคล้องกับสถานการณ์และเพื่อความปลอดภัยของตนเอง ระยะที่ 3 การดำรงชีวิตพบว่า ประชาชนไม่สามารถดำรงชีวิตผ่านการกระทำต่าง ๆ ได้อย่างปกติ ต้องมีการปรับตัว เพื่อให้อยู่รอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ (โควิด-19) พบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ กล่าวคือส่วนใหญ่เกิดกระทบเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ รายได้ลดลง คุณภาพชีวิต การเกิดหนี้ครัวเรือน เพิ่มมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตกับกลุ่มเปราะบางและเกิดช่องว่างระหว่างรายได้ในชุมชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิพัชร เมฆรสา และนพชัย ฟองอิสสระ (2560) ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนเมืองนั้น

ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพเมื่อมีการพัฒนาเกิดขึ้น จะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นยกฐานะในด้านการศึกษา มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้พัฒนาการศึกษาที่ดีขึ้น ซึ่ง ชุมชนพยายามหาแนวทางปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป พยายามประยุกต์เทคโนโลยีมา ใช้ในลักษณะการผสมผสานระหว่างการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ในส่วน ของวิถีชีวิต ชนบทให้มีการจัดการที่เหมาะสม

ผลการศึกษาการปรับตัวของคนชุมชนเมืองต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม (หลังยุคโควิด-19) กรณีศึกษาชุมชนเขตดุสิต พบว่า คนในชุมชนต้องมีการวางแผนการใช้เงิน การหาอาชีพใหม่ที่เหมาะสม การฝึกทักษะการประกอบอาชีพ การประกอบ อาชีพในระยะสั้น การหารายได้จากสินค้าออนไลน์ นอกจากนี้ในชุมชนต้องวางแผนการใช้เงิน การบริหารจัดการหนี้ครัวเรือน และการทำบัญชีครัวเรือนอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการปรับตัวใน พื้นที่นั้นต้องมีการวางแผนเตรียมความพร้อมในหลายๆด้าน โดยเฉพาะเรื่องปากท้อง ค่าใช้จ่าย ค่าครองชีพหรือบริบทในชุมชนที่ต้องมีการปรับตัวเรื่องอาชีพที่จำเป็นต้องประกอบอาชีพเพื่อหา เลี้ยงตัวเองในสภาพที่เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้นได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล อนุ สรณิพัฒน์ และคณะ (2562) ผลการศึกษพบว่า การสร้างรายได้ให้กับชุมชนภายใต้แนวคิด เศรษฐกิจชุมชนผสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมโดยคนใน ชุมชนมีกระบวนการในการหยิบเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาทักษะการ ประกอบอาชีพให้กับชุมชนนั้นจะทำให้สามารถสร้างรายได้ เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจร่วมกันของ คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ด้านสังคมพบว่า การปรับตัวที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมในการปรับตัว ของคนในสังคม ต้องอาศัยความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการสำคัญๆ ที่รัฐกำหนด ส่งเสริม ให้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐจัดสรรให้ร่วมกันพัฒนาชุมชน ร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนรับรู้และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิญฉัตร บุญ ลอย, อธิรัฐกร วรบำรุงกุล และคณะ (2564) โควิด-19 กับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและ สังคม ซึ่งการปรับตัวการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นต้องให้ความสำคัญ ในด้านการพัฒนาสังคม และมนุษย์ ด้านแรงงาน และการกระจายงบประมาณลงไปสู่ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ มีสัดส่วนมากขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนในระดับครอบครัวและชุมชน ด้านสุขภาพ พบว่า ทุกคนในสังคมมีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปภายใต้ข้อจำกัดของชุมชน ความเดือดร้อน ผลกระทบ ต่างๆ ที่เกิดขึ้นหากไม่มีการปรับเปลี่ยนหรือแก้ปัญหาจะทำให้ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยการมีสุขภาพ

ที่ดีและแข็งแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาภิตติพงษ์ สีลสุโท และสุชน ประวัติ (2563) ผลจากการปรับพฤติกรรมตามหลักภาวา 4 คือ การพัฒนาประกอบด้วยการพัฒนา ร่างกายให้แข็งแรงไร้โรค มีสุขภาพดี การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไป ด้วยดี ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนต่อผู้อื่นและสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า สิ่ง ต่าง ๆ ในสังคมลดลงอย่างมาก การปรับตัวเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการใช้อุปกรณ์ เพื่อ ความปลอดภัยและการกำจัดอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การกำจัดและแยกขยะอินทรีย์ในครัวเรือน และอุปกรณ์ป้องกันไวรัส อย่างเหมาะสม ปริมาณขยะในครัวเรือนส่วนใหญ่เกิดจากบรรจุภัณฑ์ ประกอบด้วย กล่องอาหาร ถุงใส่น้ำจิ้ม ข้อนพลาสติก ส้อมพลาสติก ถุงใส่ช้อนส้อม ถุงน้ำซุพ และถุงพลาสติกหุ้มสำหรับใส่อาหารทั้งหมด ทั้งนี้ในชุมชนต้องมีมาตรการในการกำจัดขยะอย่าง ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภาณุพงศ์ สามาร (2564) พบว่า การพัฒนากระบวนการ สร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ พบว่า มี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้าน สุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้านสังคมและสภาพแวดล้อมด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการใช้ อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร ด้านการศึกษาของเด็กนักเรียน/นักศึกษา แนวปฏิบัติที่ดีหรือนวัตกรรม ด้านการใช้เทคโนโลยี พบว่า คนในชุมชนเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีใหม่ที่ทันสมัยมาก ขึ้น มีการเรียนรู้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อเทคโนโลยีมากขึ้น เรียนรู้การใช้อุปกรณ์ สื่อสารด้วยตนเอง การขอคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้งานอุปกรณ์สื่อสาร ประยุกต์ใช้แอปพลิเคชัน ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร มั่นแหล และคณะ (2564) ผลการวิจัย พบว่าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีการปรับตัวเกี่ยวกับการเรียนรู้การใช้ อุปกรณ์สื่อสารด้วยตนเองด้านการเงิน พบว่า คนในชุมชนต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่าง ระมัดระวัง การบริหารจัดการหนี้ครัวเรือน การทำบัญชีครัวเรือน การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการบริหารเงินในชีวิตประจำวัน ต้องมีการวางแผนการเงินสำรองฉุกเฉิน เพื่อใช้ในยาม จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฒน์มล อ่อนสำลี (2564) พบว่า วิสาหกิจชุมชนเป็น กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่เกิดจากการนำเอา แนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงาน จึงทำให้วิสาหกิจ ชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจพื้นฐาน ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจมหภาคขับเคลื่อนไปได้ถึงแม้ว่า จะเกิดวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้านการศึกษา พบว่าควร ส่งเสริมทักษะด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน มีความยืดหยุ่นให้กับผู้เรียน คำนึงถึงความอิสระในการ หาวิธีจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละแห่ง ควรพัฒนาศักยภาพผู้สอนให้

เกิดการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีเพื่อจูงใจผู้เรียน การร่วมมือกัน ระหว่าง ภาครัฐและเอกชน พัฒนาช่องทางการเรียนรู้แบบใหม่ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งและสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อประโยชน์ของสาธารณะ เพราะการศึกษาจะสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ ทะนงศักดิ์แสงสว่างวัฒนะ และคณะ (2564) พบว่ากลุ่มธุรกิจต่าง ๆ หันมา สนใจการทำตลาดออนไลน์มากขึ้น และใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้ ธุรกิจมีรายได้และดูแลพนักงานต่อไป จึงก่อให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) และการปรับตัว ทั้งด้านการทำงาน ด้านการเรียน และด้านธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

การนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของชุมชนเมือง (หลังยุคโควิด-19) ที่เหมาะสม กับสภาวะ “ปกติใหม่หรือวิถีชีวิตแบบใหม่” ในปัจจุบันสามารถนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนเมืองพบว่าการพัฒนาคนในชุมชน โดยการมุ่งเน้นการติดอาวุธทางปัญญาให้กับผู้นำ ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกันขลิภา อุดมะแก้ว (2564) ผลวิจัยพบว่าชาวบ้านเรียนรู้ และติดตามสถานการณ์ข่าวสารเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 มีการวางแผนในการรับมือจากสถานการณ์และมีการเพิ่มการค้าขายทางแหล่งออนไลน์ ทั้งนี้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต้องพัฒนาคนให้รองรับการเปลี่ยนแปลง และยกระดับ ศักยภาพคนในพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ เน้นการพัฒนาบนฐานชุมชน การพัฒนาที่เกิดขึ้นต้องมาจากความต้องการของชุมชนเป็นหลัก เน้นการค้นหาคำถามความรู้เดิม เติมความรู้ใหม่ ให้ชุมชนสามารถเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถพล ศิริเวชพันธุ์ (2564) ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการ พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน คนในชุมชนเห็นว่ามาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) นั้นมีความเหมาะสม มีการจัดโครงสร้าง 3 ด้าน คือ ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ใน 3 ระยะ ได้แก่ 1) การต้อนรับนักท่องเที่ยวกำหนดจุดคัดกรอง เช็กอิน โดยมี อสม. เข้ามามีส่วนร่วม 2) การให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น บริการอาหารเครื่องดื่ม และที่พัก เป็นไปตามมาตรฐานความปลอดภัย เช่น การแยกภาชนะ และการกำหนดขีดความสามารถใน การรองรับ และ 3) การส่งนักท่องเที่ยว มีการให้เช็กเอาท์ ประเมินการให้บริการ ซึ่งรูปแบบ ดังกล่าวเป็นการท่องเที่ยวชุมชนมาตรฐานความปกติใหม่ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก่ชุมชน อื่น ๆ ในจังหวัดศรีสะเกษได้อีกด้วย การพัฒนาทักษะศาสตร์สมัยใหม่ การบูรณาการระหว่าง องค์ความรู้ชุมชนกับองค์ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่ นับเป็นชุดเชื่อมโยงสู่การพัฒนาบนรากฐาน วัฒนธรรมชุมชนเป็นการพัฒนาต่อยอดให้กลายเป็นสินค้าในรูปแบบต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ

แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งการจะพัฒนาสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นสิ่งที่โดดเด่นนั้น ต้องใช้ความคิดที่สร้างสรรค์ที่มาจากการ ผึกฝน เรียนรู้ ทดลอง ดัดแปลง ประสพการณ์ จนเกิดเป็นปัญญาพัฒนาต่อยอดได้ เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้ได้อย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศันสนีย์ กระจ่างโฉม, และคณะ (2564) ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์ที่ควรดำเนินการเชิงรุกได้แก่การส่งเสริมการท่องเที่ยวบนจุดแข็งด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติและการทำการตลาดเชิงรุกกลยุทธ์ที่สามารถปรับปรุงและแก้ไขจุดอ่อนที่สามารถใช้โอกาสได้ การสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานต้องมีเครือข่าย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานต้องมีเครือข่าย ช่วยในการแต่งเติมความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จนได้เกิดผลลัพธ์ความสำเร็จอย่างที่น่าพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศุทธิกานต์ คงคล้ายและวินิตรา ลีละพัฒนา (2564) ศึกษาการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจชุมชนในภาวะวิกฤติโควิด (Covid-19) ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มมีแนวทางการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในช่วงโควิด-19 โดยนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อลดรายจ่าย มีการดำเนินกิจกรรมแบบบูรณาการร่วมกับวัดตามหลัก “บวร” และ การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้สำหรับการวางแผน กำหนดกลยุทธ์ และแนวทางการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดให้แก่ประชาชน และธุรกิจชุมชนต่าง ๆ ในช่วงที่เกิดโควิด-19 และภาวะวิกฤติอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้องค์ความรู้ที่ได้รับดังนี้

1. การสร้างเสริมปรับวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับการพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจในชุมชน
2. การนำรูปแบบการทำงานในยุค New Normal มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาชุมชน โดยให้แต่ละชุมชนกำหนดกรอบและแบบแผนให้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน จากสถานการณ์ การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์และ สภาพการณ์ย่อมต้องดำเนินการให้เหมาะสมและทัน่วงที

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรกำหนดนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ หรือการสร้างรายได้ให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนเมือง
2. การส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยกัน เพื่อให้เกิดการดูแลกันและกันในชุมชนอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและแนวปฏิบัติในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ทุกคนยึดถือแนวปฏิบัติร่วมกัน
2. ควรส่งเสริมการออกหน่วยเคลื่อนที่การให้ความรู้ การผ่อนคลายความเครียดในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถฟื้นตัวจากสถานการณ์โควิดได้เร็วขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- กันชลิกา อุตมะแก้ว และคณะ. (2564). ผลกระทบและการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชนจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ในเขตพื้นที่หมู่บ้านขุนกลาง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารช่วงฝน*, 15(2), 16-30.
- ชนันรัตน์ ชุตโสสง. (2560). การปรับตัวของประชาชนในเหตุการณ์ความไม่สงบ เขตพื้นที่เขตใต้ขอนแก่นรวมมิตร จังหวัดยะลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ทองคำดี แสงสว่างวัฒนะ, นิพนธ์ ศิริไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ. (2563). "New Normal" วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19: การงาน การเรียน และธุรกิจ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(3), 371-386.
- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และธีระพงษ์ ทศวัฒน์. (2562). กระบวนการปรับตัวของชุมชนท่าเสาอ่านท่ามกลางกระแสสังคมอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 6(10).
- พัฒนกุล อ่อนสำลี. (2564). การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในสภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิทยาการจัดการบริหาร*, 23(1), 195-206.

พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีสสุโท และสุชน ประวัติดี. (2563). การปรับตัวพฤติกรรมสุขภาวะองค์รวมของมนุษย์ในสังคมไทยกับโรคโควิด-19 ตามหลักพุทธจิตวิทยา. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 7(3), 85-96.

ภาณุพงศ์ สามารถ. (2564). การสำรวจการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดนครนายก. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 16(2), 52-71.

วิยุฒิ บุญลอย, อีรังกูร วรบำรุงกุล, มนตรี วิชัยวงศ์ และเริงวิญญ์ นิลโคตร. (2564). โควิด-19 กับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและสังคม. ศึกษาศาสตรสาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 5(1) 44-57.

วิเชียร มั่นแหล, บุญย้ง ประทุม, สุรศักดิ์ แก้วอ่อน และกรกฎ จำเียร. (2564). ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์, 8(11), 327-340.

ศศพัชร์ เมฆรา และนพชัย ฟองอิสสระ. (2560). การปรับตัวของชุมชนภายใต้สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลดงมะตา อ.แม่ลาว จ.เชียงราย. นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 13: วิจัยและนวัตกรรม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม.

คันสนีย์ กระจำจโนม กรวรรณ สังขกร และนิเวศน์ พูนสุขเจริญ. (2564). กลยุทธ์การปรับตัวของภาคการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนภายใต้วิกฤติการณ์การระบาดโควิด19. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 41(1), 1-20.

ศุทธิกานต์ คงคล้าย และวินิตรา ลีละพัฒนา. (2564). การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจชุมชน
ในภาวะวิกฤติโควิด (Covid-19): กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยหอมทองทุ่งควัวด์. การประชุมสนวนสุนันทาวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 9 เรื่อง “การยกระดับงานวิจัยสู่นวัตกรรม”. หน้า 761 - 779

สมชาย หาญหิรัญ. (2563). วิสาหกิจชุมชนเปลี่ยนเพื่ออยู่. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 2, 2564, จาก <https://www.thansettakij.com/content/>

สุภางค์ จันทวานิช. (2554). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

- สำนักนโยบายการคลัง. (2563). แลงข่าวมาตรการเยียวยา 5,000 บาท (3 เดือน). ข่าวกระทรวงการคลังฉบับที่ 27/2563, สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 2, 2564 จาก <https://www.mof.go.th/index.php/th/detail/1543205599/2020-03-26-18-26-01>
- อรรถพล ศิริเวชพันธุ์. (2564). การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) เพื่อรองรับสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษา ชุมชนหนองชะอำเภอย้ายทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**, 12(1), 58-75.
- อนุสรณ์ ธรรมใจ. (2563). จับตาประเมินไวรัสโคโรนากระทบเศรษฐกิจไทย. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 2, 2564, จาก <https://www.tcijthai.com/news/2020/2/watch/9839>.
- Roy, Sr. C., & Andrews, H. (1999). The Roy adaptation model (2nd ed.). Stamford, CT: Appleton & Lange